

בקיצור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת יבמות דף כא

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

הערה חשובה: המילים המודגשות הן תמצית העניינים וניתן לקרוא אותן בפני עצמן כסיכום מהיר.

דף כא

רמז לשניות מן התורה מנין

נתבאר בדף כ', שמלבד הקרובות שאמרה תורה שהן ערוה לאדם, ואסורות לו, הוסיפו חכמים לאסור קרובות נוספות.

ונשים אלו, שהן אסורות מדברי חכמים, קרויות שניות לעריות. והן מנויות בהמשך הסוגיה.

ואמרו חכמים, שיש רמז מהתורה לענין הזה שיש שניות לעריות, וכל חכם נתן רמז אחר.

א. "כִּי אֶת כָּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵל עָשׂוּ אֲנָשִׁי הָאָרֶץ".

לדברי רבא, רמז לשניות מן התורה מהכתוב האמור בענין העריות, "כִּי אֶת כָּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵל עָשׂוּ אֲנָשִׁי הָאָרֶץ אֲשֶׁר לִפְנֵיכֶם וַתִּטְמְאוּ הָאָרֶץ" (ויקרא י"ח כ"ז).

"הָאֵל" לשון דבר קשה הוא, כמו שנאמר, "וַיִּשְׁחַח מִזֶּרַע הַמְּלוּכָה וַיִּכְרַת אֶתוֹ בְּרִית וַיָּבֵא אֹתוֹ בְּאֶלֶה וְאֶת אֵילֵי הָאָרֶץ לְקַח" (יחזקאל י"ז י"ג).

ואם כן, "הַתּוֹעֵבֹת הָאֵל" הן התועבות הקשות, ומתוך כך שקרא הכתוב לתועבות הללו קשות, משמע שיש תועבות אחרות, קלות, והן שניות לעריות.

ב. "וְאֵאָזַן וְחִקֵּר תִּקְוֹן מִשְׁלִים הֲרִבָּה".

לדברי רב יהודה, הכתוב המלמד על שניות לעריות, הוא הכתוב, האמור בשלמה שתיקן שלמה דבר זה, "וַיִּתֵּר שְׁהִיָּה קִהְלֵת חֲכָם עוֹד לְפִד דַּעַת אֶת הָעָם וְאֵאָזַן וְחִקֵּר תִּקְוֹן מִשְׁלִים הֲרִבָּה" (קהלת י"ב ט').

ואמר עולא אמר רבי אלעזר, קודם שבא שלמה, היתה תורה דומה לכפיפה, היא קופה, כלומר סל גדול, שאין לה אזנים, כלומר ידיות, וקשה לשאת אותה, עד שבא שלמה ועשה לתורה אזנים שיהיה קל יותר לשאת אותה.

וכך על ידי שניות מתרחקים מהעריות.

ג. "פְּרַעְהוּ אֶל תַּעֲבָר בּוֹ שְׁטָה מִעָלָיו וְעָבֹר".

לדברי רבי אושעיא, הכתוב המלמד על כך שיש לחכמים לגזור שניות לעריות, הוא הכתוב, "פְּרַעְהוּ" כלומר הגדילהו לאיסור והוסף עליו, ועל ידי זה "אֶל תַּעֲבָר בּוֹ שְׁטָה מִעָלָיו וְעָבֹר" (משלי ד' ט"ו).

ואמר רב אשי, משל של רבי אושעיא, למה הדבר דומה, לאדם משמר פרדס, משמרו מבחוץ, כולו משתמר, משמרו מבפנים, שלפניו משתמר, שלאחריו אינו משתמר.

ודברי רב אשי אלו הם בדומה כלומר אינם מתאימים, שהרי במשל שלו גם אם הוא בפנים מועיל לשמור לכל הפחות מה שלפניו, אבל שניות אם לא היו גוזרים עליהן, גם מערוה עצמה לא היו משתמרים.

ד. "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת מִשְׁמַרְתֵּי".

לדברי רב כהנא, הכתוב המלמד על כך שיש לחכמים לגזור שניות לעריות, הוא הכתוב, "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת מִשְׁמַרְתֵּי לְבַבְתֵּי עֲשׂוֹת מַחֲקוֹת הַתּוֹעֵבֹת אֲשֶׁר נַעֲשׂוּ לִפְנֵיכֶם וְלֹא תִטְמְאוּ בָהֶם אֲנִי ה' אֱלֹקֵיכֶם" (ויקרא י"ח ל'), המלמד שיש לעשות משמרת למשמרת.

ואביי הקשה לרב יוסף, אם הדבר למד מהכתוב הזה, אם כן איסור שניות הוא מהתורה. והשיב לו רב יוסף, שאמנם כן הוא, אבל הוא נקרא דברי חכמים, כי החכמים הם שפירשו הדבר. ולא נתקבלו דברי רב יוסף אלו, שהרי כל דברי התורה פירשום חכמים, ונקראים דברי תורה ולא דברי חכמים.

ומסקנת הגמרא, שאיסור שניות לעריות חכמים תקנוהו מעצמם, ולא מחמת הכתוב הזה, אלא שהסמיכו דבריהם על הכתוב אסמכתא בעלמא.

קשים עונשין של מדות

יותר מעונשין של עריות

אמר רבי לוי, קשה עונשם של מידות יותר מעונשם של עריות. כלומר, המשקר במידות

בקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת יבמות דף כא

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

ובמשקלות, עונשו חמור מהחוטא בעריות, שכן בעוון עריות נאמר רק "התועבת האל", ובעוון מידות נאמר, "כי תועבת ה' אלקיך כל עשה אלה כל עשה עול" (דברים כ"ה ט"ז).

ולא נחלק רבי לוי על רבא, שאמר, "האל" לשון דבר קשה הוא, כי גם רבי לוי מודה בזה, אלא שלשון "אלה" יותר קשה מלשון "האל".

ואמנם גם בעריות נאמר לשון "האלה", "כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונקרתו הנפשות העשית מקרב עמם" (ויקרא י"ח כ"ט), אלא שהכתוב הזה לא בא ללמד על כך שהעריות דבר קשה, שהוא מיעוט, לומר, שדווקא עוון עריות עונשו כרת, אבל עוון מידות אין עונשו כרת.

ואף שבדבר זה עונש עריות חמור, שהוא כרת, בדבר אחר עונש מידות חמור, והוא, שהחוטא בעריות, כל זמן שלא הוליד ממזר, בידו לפרוש מהערוה, ולעשות תשובה, אבל החוטא במידות, גזל את הרבים, ואינו יודע למי יחזיר, ונמצא שאין לו תשובה גמורה.

שניות לעריות מדברי סופרים

להלן נכתוב בעזה"י את איסורי ערוה האמורים בתורה, ואת השניות שגזרו חכמים מחמת עריות של תורה הללו, הנזכרות בברייתא. ולאחר מכן יובאו שניות נוספות שלימדו רבי חייא ואחרים.

א. איסורי שניות לאמו [=סבתא]

אמו אסורה עליו מהתורה, שנאמר, "עֲרֹת אָבִיךָ וְעֲרֹת אִמְךָ לֹא תִגְלֶה אִמְךָ הוּא לֹא תִגְלֶה עֲרֹתֶיהָ" (ויקרא י"ח ז).

(א) כדי שלא יפגע באמו, גזרו חכמים גם על אם אמו.

(ב) משום אם אמו גזרו גם על אם אביו הדומה לאם אמו ששתיהן קרויות אימא רבתא [=סבתא].

ב. איסורי שניות לאשת האב [=אשת הסב]

אשת האב אסורה עליו מהתורה, שנאמר, "עֲרֹת אָבִיךָ ... לֹא תִגְלֶה" (ויקרא י"ח ז).

(ג) כדי שלא יפגע באשת האב, גזרו חכמים גם על אשת אבי האב.

(ד) ומשום אשת אבי האב גזרו גם על אשת אבי אמו, הדומה לאשת אבי האב ששתיהן קרויות אשת אבא רבא [=אשת הסב].

ג. איסורי שניות לאשת אחי האב [=אשת הדוד]

אשת אחי האב אסורה עליו מהתורה, שנאמר, "עֲרֹת אָחִי אָבִיךָ לֹא תִגְלֶה אָל אִשְׁתּוֹ לֹא תִקְרָב דְּדִתְךָ הוּא" (ויקרא י"ח י"ד), ובפרק הבא על יבמתו יתבאר בעזה"י שהכוונה לאשת אחי האב מן האב.

(ה) כדי שלא יפגע באשת אחי האב מהאב, גזרו חכמים גם על אשת אחי האב מן האם.

(ו) ומשום אשת אחי האב מן האם גזרו על אשת אחי האב מן האב. [ששתיהן קרויות אשת הדוד]. ובהמשך יתבאר מה דין אשת אחי האב מן האם.

ד. איסורי שניות לכלתו [=אשת הנכד]

כלתו כלומר אשת בנו, אסורה עליו מהתורה, שנאמר, "עֲרֹת כְּלִתְךָ לֹא תִגְלֶה אִשְׁתְּ בְּנֶךָ הוּא לֹא תִגְלֶה עֲרֹתֶיהָ" (ויקרא י"ח ט"ו).

(ז) כדי שלא יפגע בכלתו, גזרו חכמים גם על כלת בנו.

(ח) ומשום כלת בנו גזרו גם על כלת בתו. [ששתיהן קרויות אשת הנכד].

נשים שלא אסרו חכמים

א. אשת חמיו.

אשת אביו אסורה לו מהתורה. אבל אשת אבי אשתו, כלומר אשת חמיו מותרת לו, ולא גזרו עליה.

בקיצור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת יבמות דף כא

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

ב. אשת חורגו.

כלתו, כלומר אשת בנו שלו, אסורה מהתורה, אבל כלת אשתו, כלומר אשת בן אשתו הנקרא חורגו, מותרת לו, ולא גזרו עליה.

ג. צרת האם [=חורגו מותר באשתו].

חורגו מותר באשתו, כלומר יעקב נשוי שתי נשים, לאה ורחל, וללאה בן מנישואין קודמים ושמו ראובן, ראובן זה שהוא חורגו של יעקב, מותר ברחל אשת יעקב, שהיא צרת אמו.

ד. בת בעל אמו [=חורגו מותר בבתו].

חורגו מותר בבתו, כלומר יעקב נשוי שתי נשים, לאה ורחל, לרחל בת מיעקב ושמה דינה, וללאה בן מנישואין קודמים ושמו ראובן, ראובן זה שהוא חורגו של יעקב, מותר בדינה שהיא בת יעקב.

נשים מותרות שבנותיהן אסורות

א. אשת חורגו.

אשת חורגו, כלומר אשת בן אשתו אומרת לו, אני מותרת לך, כמבואר לעיל, ובתי אסורה לך מהתורה.

שבתי היא בת בן אשתך, ונאמר, "עָרוֹת אִשָּׁה וּבִתָּהּ לֹא תִגְלֶה אֶת בֵּית בְּנֵיהָ וְאֶת בֵּית בִּתָּהּ לֹא תִקַּח לְגִלּוֹת עֲרוֹתֶיהָ שְׂאֵרָה הֵנָּה זִמָּה הוּא" (ויקרא י"ח י"ז).

ב. אשת חמיו.

אשת חמיו אומרת לו, אני מותרת לך, כמבואר לעיל, ובתי אסורה לך מהתורה.

שבתי הנולדת לי מחמיך, היא אחות אשתך, ונאמר, "וְאִשָּׁה אֶל אַחֲתָהּ לֹא תִקַּח לְצָרָר לְגִלּוֹת עֲרוֹתֶיהָ עָלֶיהָ בְּחִיָּקָה" (ויקרא י"ח י"ח).

ודבר זה אינו נכון תמיד, כי אחות אשה אסורה רק בחיי האשה, ולא אחר מותה.

ג. אם אם חמיו.

כתבו התוס', שאין זה ברור אם ניתן לומר כן באם אם חמיו, שהיא מותרת ובתה אסורה, כי ספק הוא בגמרא.

הפסק באיסור שניות

חלק מהשניות לעריות אין להן הפסק, ואסורות דור אחר דור.

כגון כשאסרו אם אמו, אסרו גם אם אם אמו ואם אם אם אמו, וכן למעלה דור אחר דור.

וכמו כן כשאסרו אם אביו, אסרו גם אם אבי אביו, ואם אבי אבי אביו, וכן למעלה דור אחר דור.

וכמו כן כשאסרו אשת אבי אביו, אסרו גם אשת אבי אבי אביו, וכן למעלה דור אחר דור.

וכמו כן כשאסרו כלת בנו, אסרו גם כלת בן בנו וכלת בן בן בנו, וכן למטה דור אחר דור.

והטעם לכך שכל אלו אסורות דור אחר דור, כי דור אחד יש בהן, שהן אסורות מהתורה.

שכן אמו אסורה מהתורה, וכן אשת האב אסורה מהתורה, וכן כלתו אסורה מהתורה, ומאחר שבאחד הדורות יש איסור תורה, אסרו את כל הדורות.

אבל שניות שאין בהן שום דור שיש בו איסור תורה, נאסר רק דור אחד ולא כל הדורות.

ורב קיבל מרבתינו, שארבע נשים שהן שניות לעריות, אין בהן בשום דור איסור תורה, ויש להן הפסק, והן לבדן אסורות, ולא דור אחר דור, וידע רב שלוש מאותן ארבע.

א. אשת אחי האם מן האב, היא לבדה שניה, אבל אשת אחי אם אמו מותרת.

שבשום דור אין איסור תורה באשת אחי האם, ולכן כשאסרו, אותה לבדה אסרו, ולא דורות נוספים.

ב. אשת אחי האב מן האם, היא לבדה שניה, אבל אשת אחי אבי אביו מן האם מותרת.

שבשום דור אין איסור תורה באשת אחי האב מן האם, ולכן כשאסרו, אותה לבדה אסרו, ולא דורות נוספים.

בקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת יבמות דף כא

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

ג. **כלת בתו**, היא לבדה שניה, אבל כלת בת בתו מותרת.

שבשום דור אין איסור תורה של כלה בבתו, ולכן אף שאסרו כלת בתו משום כלת בנו, את כלת בתו לבדה אסרו ולא דורות נוספים.

ד. **וזעירי מוסיף** על דברי רב, ואומר, שגם **אשת אבי אמו**, היא לבדה אסורה, אבל אשת אבי אבי אמו מותרת.

כי בשום דור אין איסור תורה באישות מצד אמו.

ורב נחמן בר יצחק נתן סימן, לזכור מה הדבר שהוסיף זעירי, והוא ערוה עליונה מרב. כלומר, ערוה שהוסיף זעירי היא שני דורות מעליו, [אשת אבי אמו], וערוות שאמר רב, הן דור אחד מעליו, [אשת אחי האם, ואשת אחי האב].

ורב חולק על זעירי, ואומר **שאשת אבי אמו אין לה הפסק**, ואסורה גם אשת אבי אבי אמו.

והטעם לכך, **שלא יטעה להתיר גם את אשת אבי אבי אביו**, שבה הכל מודים שאין לה הפסק, כי יש דור שאשת האב היא מהתורה.

וזעירי אמר שאין לחוש שיטעה בין אישות אבות מצד אב לבין אישות אבות מצד אם.

כי למשפחת אביו רגיל ללכת, ויודע שיש שם קורבה יותר ממשפחת אמו, ואם תהא אשת אבי אבי האם מותרת, לא יטעה להתיר גם את אשת אבי אבי האב.

לא אסרו כלה אלא משום כלה

אמר רב חסדא, דבר זה שמעתי מאדם גדול, והוא רבי אמי, "לא אסרו כלה אלא משום כלה". ואמרו לי כלדאי [=החוזים בכוכבים] שאזכה להיות חכם ומלמד.

ואמרתי, שאם כוונתם לומר לי שאהיה אדם גדול בתלמוד, ודאי אזכה להבין את דברי רבי אמי מעצמי. ואם כוונתם שאהיה מלמד תינוקות, אהיה צריך לשאול דבר זה מהחכמים הבאים לבית הכנסת. ועכשיו זכיתי והבנתי הדבר מדעתי, ואם כן כוונת החוזים שאהיה אדם גדול בתלמוד.

וזהו ביאור דברי רבי אמי, **לא אסרו כלת בתו אלא משום כלת בנו.**

כלומר, **כלת בתו שאין בה שום דור שתהא אסורה מהתורה**, הסיבה שאסרוה, כי היא דומה לכלת בנו, ששתיהן נשות נכדיו.

וכלת בנו אסורה, כי בבנו מצינו אישות שיש בה איסור תורה, היא אשת בנו.

ולהמחשת עניין זה הביאו בגמרא דוגמאות לכמה אנשים שהיו להם כלת בן וכלת בת ששתיהן נשות נכדיו ועלולים להחליף ביניהן, לומר, אם זו מותרת לו, גם זו מותרת לו.

בזמן אביי ורבא היה אדם ששמו בר צירתאי, שהיו לו כלת בן וכלת בת. ובימי רב פפא היה לרב פפא בר אבא כלת הבן וכלת הבת. ובימי רב אשי היה למרי בר איסק כלת הבן וכלת הבת.

אשת אחי האם מן האם

נתבאר, שאשת אחי האב מן האב אסורה מהתורה, שנאמר, "עֲרוֹת אָחִי אָבִיךָ לֹא תִגְלֶה אֶל אִשְׁתּוֹ לֹא תִקְרַב דִּדְתָךְ הוּא" (ויקרא י"ח י"ד), והכוונה לאשת אחי האב מן האב.

וכמו כן נתבאר, שכדי שלא יפגע באשת אחי האב מהאב, גזרו חכמים על אשת אחי האב מן האם. ואף על אשת אחי האם מן האב. שגם שתי אלה קרויות אשת הדוד.

ונסתפקו חכמים, האם דווקא על שתי אלו גזרו, שיש בקורבתן צד אב, זו אשת אחי האב, וזו אשת אח האם מהאב, ובזה הן דומות לאיסור תורה, שהוא אשת אחי האב מהאב, אבל אשת אחי האם מן האם לא נאסרה. או שגם עליה גזרו, שלא להחליף ביניהן, שכולן נקראות אשת הדוד.

שכן הוא בכל גזרות אלו, כל שיש בהן דמיון בשם, גזרו עליהן, ולא אמרו, אין גוזרים גזרה לגזרה.

וכשבא רב יהודה בר שילא, פשט ספק זה מדברי בני מערבא שאמרו, כל שבנקבה

קישור לקבלת ה"בקי צור"

בקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת יבמות דף כא

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

ערוה, כלומר, שאם היה זכר זה נקיבה, היה ערוה, עתה שהוא זכר, גזרו על אשתו משום שניה.

ואמרו, שבאמת אין הכוונה שכל מקום שאם הזכר היה נקבה היה ערוה, עכשיו שהוא זכר אשתו שניה, שהרי יש הרבה שאינם כן.

(א) חמותו ערוה, ואשת חמיו מותרת. (ב) בת חמותו ערוה, שהיא אחות אשתו, ואשת בן חמותו מותרת. (ג) בת חמיו ערוה, שהיא אחות אשתו, ואשת בן חמיו מותרת. (ד) חורגתו ערוה, שהיא בת אשתו, ואשת חורגו מותרת. (ה) בת חורגתו ערוה, שהיא בת בת אשתו, ואשת בן חורגו מותרת.

ודברי בני מערבא באו ללמד על אשת אחי האם מן האם שהיא שניה. שכן אחות האם היא ערוה אפילו אם היא אחותה מהאם, ומעתה אחי האם אף מהאם, מאחר שאם היה נקבה היה ערוה, עכשיו שהוא זכר, אשתו שניה.

וסיבת החילוק הזה, להעמיד את דברי בני מערבא על אשת אחי האם מן האם, ולא על שאר המנויים לעיל. כי אשת אחי האם מן האם קרובה לו יותר, שעל ידי נישואיה לבד נתקרבה לו, אבל כל המנויים לעיל, נתקרבו לו הנשים על ידי שני נישואין.

קרובות אחות אבי האב

שתי קרובות של אחות האב אסרה תורה: אחות האב, בין מהאב ובין מן האם. ואשת אח האב מן האב. שנאמר, "עָרֹת אַחֹת אָבִיךָ לֹא תִגְלֶה שָׂאֵר אָבִיךָ הוּא ... עָרֹת אָחִי אָבִיךָ לֹא תִגְלֶה אֶל אִשְׁתּוֹ לֹא תִקְרַב דִּדְתָךְ הוּא" (ויקרא י"ח י"ב-י"ד).

ורב משרשיא מתוסנייא שלח לשאול מרב פפי, האם מחמת קרובות אלו, שאסורות מהתורה, אסרו גם דורות שמעליהן. כגון, קרובות אחווה של אבי האב, כלומר אחות אבי האב, ואשת אח אבי האב.

וכבר נתבאר, שכדי שלא יפגע באשת אחי האב מן האב, גזרו חכמים גם על אשת אחי האב מן האם, ואיסור זה יש לו הפסק, שאינו נוהג בדורות עליונים, ולכן אשת אחי אבי אביו מן האם מותרת.

וספקו הראשון של רב משרשיא הוא באשת אבי אביו מן האב דווקא. וספקו השני של רב משרשיא הוא באחות אבי האב, בין מן האב ובין מן האם, שהרי אחות אביו ממש אסורה מהתורה, בין מן האב ובין מן האם.

ומתחילה רצו לפשוט ספק זה להיתר, מתוך כך שלא נמנו נשים אלו בברייתא, בה נמנו השניות.

ודחו זאת כי לא נמנו בברייתא כל השניות כולן ויש שניות נוספות שלא נמנו כגון שניות שלימד רבי חייא להלן.

ומכל מקום אמימר הכשיר את שתי הנשים הללו, אשת אחי אבי אביו, ואחות אבי אביו.

ורב הלל אמר לרב אשי, שראה כתב בבית מדרשו של מר בריה דרבינא, וכתוב בו שש עשרה שניות לאיסור.

ולכאורה הכוונה לשמונה הנזכרות בברייתא לעיל, ולשש שהוסיף רבי חייא, ולשתים אלו שנסתפק בהן רב משרשיא. ואם כן שתי הנשים הללו אסורות.

ואין להקשות על דבריו, אם כן שבע עשרה הן, שהרי יש גם אשת אחי האם מן האם שלא נזכרה בברייתא, ומסקנת הגמרא לעיל שאסורה.

והטעם שאין להקשות כן, כי עדיין ניתן לומר שהן שש עשרה, כי שתי נשים אלו שהן קורבת אחווה של אבי האב יחשבו כאחת.

ורב אשי לא קיבל את דברי רב הלל, כי אמר, מאחר שמר בריה דרבינא לא חתום על אותו כתב, שנכתב בו שש עשרה שניות לאיסור, אין לסמוך עליו.